

SOBER

Pedagógiai program – komplex képességfejlesztés

Fejlesztési tanterv

**„Tanulási készségek fejlesztése és STEM orientáció a
jobb élet érdekében”**

ERASMUS+ KA201
Stratégiai partnerségek a köznevelésben

Az Európai Unió Erasmus+ programjának társfinanszírozásával megvalósított 2020-1-HU01-KA201-078702 SOBER-projekt (<https://soberproject.eu>) eredményterméke.

Az Európai Unió
Erasmus+ programjának
társfinanszírozásával

Az Európai Bizottság támogatása ezen kiadvány elkészítéséhez nem jelenti a tartalom jóváhagyását, amely kizárólag a szerzők álláspontját tükrözi, valamint a Bizottság nem tehető felelőssé ezen információk bármilyen felhasználásáért.

Tartalom

Bevezető gondolatok	2
I. A fejlesztő program általános bemutatása	3
1. A fejlesztő program életre hívásának szakmai háttere	3
2. A fejlesztő program harmonizációja EU kulcskompetenciákkal	4
3. A SOBER program célja	5
4. A fejlesztő programban résztvevő tanulók jellemzői	6
5. A fejlesztő program célterületei	7
6. Támogatás 360°-ban	8
Tanárok részvétele a fejlesztő programban	8
A szülők részvétele a fejlesztő programban	9
7. A komplex fejlesztő program eredményessége, visszamérés	10
8. A jó gyakorlat továbbadása nemzetközi szinten is	10
II. A komplex fejlesztő program részletes bemutatása	11
1. Ajánlás a komplex fejlesztő programmal való fejlesztéshez	11
2. A fejlesztő program alapkonceptiója	12
3. Az iskolába kerülés előzményei – az iskolaérettség	13
4. A kognitív funkciók fejlesztése	13
5. A fejlesztő program felépítése	15
6. A komplex fejlesztő program alapja a 8 fejlesztési területe	17
III. Haladási ajánlás	25
1. Fejlesztési módszertani ajánlás	25
2. Motiválás és jutalmazás (értékelés)	26
3. Útmutató 1-4 osztály haladási ajánlásához	26
A szerzőkről	28
1. Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola	28
2. Óbudai Egyetem – a pályázat szakmai vezetője	28
Szakirodalom	29
Mellékletek	30
1. Képességfejlesztés területenként és típusonként	30
2. Fejlesztési terv - 35 hét, 1-4 osztályfok (6-10 év)	30

Bevezető gondolatok

Az Erasmus+ KA201 – Stratégiai partnerségek a köznevelésben felhívására benyújtott „Social skills development and STEM orientation for a better life” című pályázat az Óbudai Egyetem által vezetett, öt – melyből kettő hazai és három külföldi - oktatási intézmény partnerségi bevonásával megvalósuló fejlesztés.

Nagy öröm számunkra, hogy egy nemzetközi csapat összefogásával egy olyan praktikus és hasznos, a mindennapok munkáját megkönnyítő programot dolgozhatunk ki, ami mind a pedagógus, mind a szülő és a gyermek részére segítséget nyújt abban, hogy a lehető legtöbbet tudják és akarják kihozni magukból a gyermekek sikeres iskolai előmenetelük érdekében.

A fejlesztőprogram kidolgozásának fókuszában az emberi megismerő tevékenység alapját képező részképesség fejlesztéséhez szükséges tevékenységek különböző korszerű formái állnak. Ez az innovációs tevékenység a tanulók fejlődésének támogatására irányul, a hátrányok kompenzálása érdekében, és a különleges bánásmódot igénylő gyermekek életének megkönnyítésére.

A fejlesztő program szerzőiként bátran kijelenthetjük több évtizedes szakmai tapasztalatunk alapján, hogy a mai korban az iskolába érkező gyermekek részképességi szintje egyre szélesebb spektrumon mozog. Ma már inkább az a jellemző, hogy nincs tipikusan fejlődő gyermek, ezt inkább az atipikus szóval lehetne a legjobban kifejezni.

Az oktatási rendszer nemzetközi szinten is egyre nagyobb kihívás előtt áll, amikor ezekkel a képességekbeli változásokkal szembesül, és a prevenció, intervenció és kompenzáció minden lehetséges módját és eszközét meg kell ragadnia, hogy sikeresen végezhesse munkáját.

A változóban lévő oktatás szemléletváltásának a sikeréhez nagyban hozzájárulhat az a fejlesztőpedagógiai munka, aminek lényege a részképességek fejlesztésére irányul.

Ez az innovatív fejlesztési szándék vezérelte a konzorciumot arra, hogy egy komplex – a tanulás folyamatához szükséges – készségeket fejlesztő programot hozzon létre nemzetközi téren, melyben a tanulók, a pedagógusok és a szülők egyaránt támogatást kapnak az életminőség javítása, a jobb élet érdekében.

Jelen dokumentum a programba bevont partnerek, oktatási intézmények, tájékozódni kívánó szakemberek, pedagógusok és szülők, valamint a képzés és a disszemináció folyamatában résztvevők tájékoztatására is készült.

A felhasználók sokszínűsége miatt igyekszünk teljes körű információt nyújtani az érdeklődők számára.

I. A fejlesztő program általános bemutatása

1. A fejlesztő program életre hívásának szakmai háttere

A Komplex fejlesztő program középpontba helyezi a 6-16 éves korú tanulók számára a készségfejlesztést, ezáltal hozzájárul a tanulók eredményeinek javításához, illetve a kulcskompetenciák és a transzverzális készségek támogatása által kondicionálja a személyiség egészséges fejlődését, erősíti az iskola irányában kialakuló pozitív hozzáállást.

Az oktatási intézményekben folyó fejlesztő munkához szakmai és eszközbeli támogatást nyújt, hogy a tanulók meglévő tudása, készségprofilja folyamatosan bővüljön, pozitív élményekben és sikerekben gazdagodjon. Az elmúlt évek eredményei alapján erre szükség van a köznevelési intézményekben.

- A PIRLS a (Progress in International Reading Literacy Study) a 4. évfolyamos tanulók szövegértési képességeit 2016-ban vizsgálta.¹ A vizsgálat megállapította, hogy Magyarország az információszerző szövegek esetében nem teljesített jól. Hasonlóan rossz szövegértelmezést és ezen felül a digitális kompetencia terén is rossz eredményt tárt fel a 2018-as PISA felmérés is, ²

Különösen lényeges a projekt szempontjából az, hogy mind a két mérés igazolta azt a tényt, hogy a családi háttér és az otthonokban rendelkezésre álló erőforrások jelentős mértékben befolyásolják a magyar tanulók eredményeit. Valamint az is láthatóvá vált, hogy a különböző településtípusokon tanuló diákok eltérő mértékben rendelkeznek az eredményeket befolyásoló szociokulturális jellemzőkkel.

- Az **edelenyi Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola** a szülők és a pedagógus kollégák körében is végzett kérdőíve felmérést a program tervezése előtt, amely melynek eredménye is megerősítette ennek a törekvésnek a jogosultságát.

A felső osztályban sajnos pontosan a hátrányos helyzet okán, a fiatalok önbecsülése nem túl magas, ezért kiemelten fontos, hogy a 7-8-os osztályos fiatalok számára egyértelművé váljon, hogy mindazon készségek, melyeket a technológiai, készségfejlesztő program során használtak, mely területeken hasznosíthatóak a munka világában. Ezáltal továbbtanulási, pályaválasztási lehetőségeikre tágabban tekinthetnek és a gimnáziumi évek alatt már céltudatosabban készülhetnek akár a későbbi műszaki, IT, vagy egyéb szakmákra, pályákra is.

- „A jelenlévő jövő - pályaválasztó fiatalok jövőképe” tanulmány 8 osztályos tanulók körében végzett kutatásról számol be. A mintába került fiatalok többsége jobb jövőt kíván magának, mint a szüleik élete, azonban minden 10. tanulónak még kívánsága sincs a jövővel kapcsolatban. A válaszadók 20%-a az iskolai kudarainak legfőbb okának a saját bátorságukat, jellemüket, akaraterejüket jelölték meg.

¹ Oktatási Hivatal: PIRLS 2016 TÁJÉKOZTATÓ

² Oktatási Hivatal: PISA2018 Összefoglaló jelentés

Magyar statisztikai adatokra támaszkodva³ az SNI gyermekek számának növekedési trendje mellett kiemelendő. Ugyanis míg összességében a közoktatásban résztvevő gyermekek száma folyamatosan csökken – demográfiai folyamatokkal összhangban –, azonban a csökkenő tanuló népességben belül folyamatosan nő a HH/HHH, a veszélyeztetett, az SNI diákok aránya.

Az általános osztályokban integráltan oktatott SNI-tanulók száma is értelemszerűen növekedett, arányuk az SNI-tanulókon belül 70% felé emelkedett.

- A Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézete által jegyzett: „A közoktatás indikátorrendszere 2019” tanulmány bemutatta, hogy a köznevelésben tanulók körében az SNI - sajátos nevelési - igényű tanulók aránya 2001 és 2018 között 3,6-ról 6,9 százalékra nőtt.

Az alapkaton nem változott az arány jelentősen -7,6% -, azonban a középfokú oktatásban majdnem megháromszorozódott az SNI tanulók száma.

Az edelényi Szent János Gimnázium részvétele ezért is lényeges a fejlesztő programban, mert jelenleg is 10-12 SNI-s tanulójuk van, ugyanakkor a hátránycsökkentés és a lemorzsolódás elkerülése érdekében is van bőven tennivalójuk, tekintettel arra, hogy zömmel a környező kistérségekről járnak be a tanulók, ami összességében meglehetősen rossz szociokulturális környezetet jelent.

2. A fejlesztő program harmonizációja EU kulcskompetenciákkal

Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa a „Kulcskompetenciák az egész életen át tartó tanuláshoz” - európai referenciakeretben a kompetenciákat az adott helyzetben megfelelő ismeretek, készségek és attitűdök ötvözeteként határozta meg.

A kulcskompetenciák azok a kompetenciák, amelyekre minden egyénnek szüksége van a személyes önmegvalósításhoz és fejlődéshez, az aktív polgársághoz, a társadalmi beilleszkedéshez és a foglalkoztatáshoz.

E referenciakeret a következő kulcskompetenciákat határozza meg:

1. Az anyanyelven folytatott kommunikáció;
2. Az idegen nyelveken folytatott kommunikáció;
3. Matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén;
4. Digitális kompetencia;
5. A tanulás elsajátítása;
6. Szociális és állampolgári kompetenciák;
7. Kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, valamint
8. Kulturális tudatosság és kifejezőképeség.

A SOBER komplex fejlesztő program keretén belül a matematikai kompetencia és alapvető kompetenciák a természet- és műszaki tudományok terén, a digitális kompetencia; a tanulás elsajátítása, a szociális kompetenciák, a kezdeményezőképeség és a kulturális tudatosság és kifejezőképeség fejlesztése is megvalósul.

³ <https://www.ksh.hu/oktatas>

Az alsó tagozatos, 6-10 éves életkori szakaszokban elsődlegesen az alapozó és korrekciós fejlesztés a cél – melyek egyben a tanuláshoz szükséges készségek -, és a felső tagozatos átlépéshez a 4. osztályban, 10 éves kortól pedig további kompetenciák fejlesztése is zajlik, jelen programunkban kiemelten a digitális kompetenciák fejlesztése a cél ebben az életkorban. Később azonban ráépülésként megjelenik a többi kulcskompetencia fejlesztése is természetesen.

3. A SOBER program célja

A SOBER konzorcium komplex készségfejlesztő programja a hátrányos helyzetű tanulók tanulási eredményeiben jelentkező egyenlőtlenségek csökkentését célozza meg, amely a társadalmi összetartozás erősítése szempontjából is kiemelten fontos.

- A nemzetközi partnerek az a célja a fejlesztő programmal a köznevelésben résztvevő - alsó-felső tagozat-középiskola – tanulói körében a korai iskolalehagyók számának csökkentése a sikerélmény, a produktivitás, a hasznosság érzésének és a kompetens jelenlétük biztosításával.
- A különleges bánásmódot igénylő, sajátos nevelési igényű tanulók a, figyelemhiányos/hiperaktivitás zavarral (hiperkinetikus zavar - ADD/ADHD) küzdők esetében a részképesség zavar fejlesztése különösen fontos a tanulmányi eredményeik sikeressége, a későbbi életkilátásaik javítása, hátrányos helyzetük csökkentése érdekében.
- A végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében a komplex, kompetenciafejlesztő program egyúttal a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférést is elősegíti.
- A lemorzsolódás csökkentését a preventív jellegű alap-kompetenciafejlesztéssel, és a hátránycsökkentő pedagógiai tevékenység támogatásával kívánja elérni a komplex fejlesztő program.

A gyermek önmaga akkor hátrányos helyzetű, ha társainál kevésbé van felkészülve arra, hogy meg tudjon felelni az iskolában a korcsoportjával szemben támasztott követelményeknek. A hátrányok kompenzálásával, a lemorzsolódással veszélyeztetett és különleges bánásmódot igénylő tanulók megsegítése az általános iskola alsó tagozatában kifejezetten hangsúlyos, különös tekintettel a kultúrtechnikák (olvasás-írás-számolás) elsajátítása miatt.

Amikor egy tanulónál a részképességek egybehangolt működésében zavar keletkezik, akkor ez olyan fokú hátrányt jelent az adott tanulóra nézve, mely a további tanulási eredményeiben konkrét hátránnyá alakul. Ezeknek a zavaroknak az esetek többségében nem organikus az eredete, hanem különféle külső, akár szociokulturális környezeti hatás következményeként is jelentkezhetnek. Ez azért lényeges, mert, ha ideje korán beavatkozunk ennek a következményes hátrányos helyzetnek a felszámolásába az alap-kompetenciafejlesztéssel, nagymértékben csökkenthető a tanulási eredményekből keletkező hátrány, amely által a felső tagozat és majd a gimnázium is sikeresen teljesíthető lesz a korábban hátránnyal induló tanulók számára is.

Az iskolák támogatása a korai iskolaelhagyók és a hátrányos helyzetű tanulók kezelésében, kiemelt jelentőségű, valamint a szülők bevonása is lényeges a támogató szerepük okán, ezért a projekt 360 fokos elképzelése a tanuló-tanár-szülő relációkban fejleszti a belső együttműködést is.

4. A fejlesztő programban résztvevő tanulók jellemzői

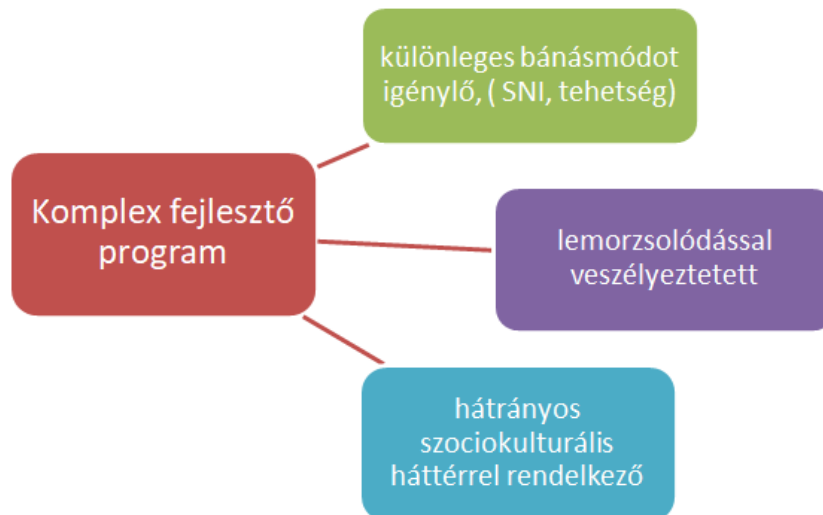
A lemorzsolódással veszélyeztetett tanulók mellett a különleges bánásmódot igénylő, SNI kategóriába tartozó tanulók is átélik a hátrányos helyzetet a tanulási eredmények terén, mint például a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavarral küzdők (hiperkinetikus zavar), dyslexia, dysgraphia, dysortographia, dyscalculia problémával küzdő gyermekek.

Ezek a hátrányok is komolyan veszélyeztetik a tanulmányok sikeres befejezését, ezért a komplex fejlesztő program kifejezetten figyelembe veszi a fenti felsorolásban szereplő tanulók kompetencia fejlesztését az alsó-felső tagozatban és a gimnáziumi képzés során. Mivel helyzetük kifejezetten nehezíti az iskolai teljesítményeik sikerességét, a kultúrtechnikák elsajátítását, beilleszkedési zavarai miatt szociális kapcsolataik szegényesek, nagy a veszélye annak, hogy megfelelő támogatás nélkül idő előtt lemorzsolódnak.

Az olyan kistérségekben felnövő fiatalok, ahol eleve a szociokulturális környezet szegényes, csak szűk fejlődési és munka lehetőséget biztosít, szakma és korszerű – 21. századi - tudás nélkül fiatalnak minimális esélye van kitörni, hasznos munkát végezni. A folyamatosan átértelmeződő teljesítménybeli kudarcok, az egyre behozhatatlan hátrány, és netán a helytelen szülői minta is növelik a korai iskolaelhagyás kockázatát.

A tanulási eredmények tekintetében hátrányos helyzetű fiataloknak szóló tananyagok kialakításánál maximálisan figyelembe veszik a tanulók speciális igényeit, érzékelési, figyelmi, gondolkodási, együttműködési képességeit is. A tananyagokhoz kapcsolódó fejlesztések jellemzően tantárgy specifikusan jelentkeznek, míg az általunk bemutatásra kerülő komplex fejlesztő program az alapkészségek fejlesztésére fókuszál, amelyek az élet minden területén szükségesek az új ismeretek megszerzése, beépítése és adekvát alkalmazás érdekében.

A tanulási képességek fejlesztésével tehát nem csak a hátránykompenzálást és felzárkóztatást célozzuk meg, hanem nagyban segítheti a tehetséges gyermekek kibontakozását, a tanulás hatékonyságának növelését, a jobb eredmények elérését, a tanulók „szárnyalását”.

1. ábra A komplex fejlesztő program célcsoportja

5. A fejlesztő program célterületei

A fejlesztés általános elve, hogy a motoros és a percepciós képességeket az alapszintektől kezdve, a fokozatosság elve mentén fejlesztjük. Mindezen képességek erősítésével pedig pozitívan hatunk a magasabb rendű kognitív funkciók működésére, amelyek összességében az iskolai tanulás sikerességéhez nélkülözhetetlenek.

A kognitív folyamatok, képességek valósítják meg az értelmi működést, mely folyamatokat két nagy csoportba oszthatjuk:

1. A közvetlen megismerő folyamatokra, amely **a jelenlévő,** pillanatnyilag ható közvetlen valóság érzékelését és **felfogását** teszik lehetővé:

- **Érzékelés:** A külvilág ingereinek felfogása az érzékszervek, illetve érzékelő sejtek (receptorsejtek) segítségével, az érzékszervekre ható ingerek nyomán az agyban érzékletek jönnek létre, melyek az egyszerű ingerek tapasztalásaiként fogalmazhatók meg.
- **Észlelés:** Az érzékszervekre ható ingerek jelentéssel való felruházása, értelmezése (az érzékletek integrációjaként jönnek létre az észleletek).
- **Figyelem:** A tudat szelektív irányultsága, a fontos ingerek kiemelése a többi ingerek közül, illetve az elkülönítésük. A legfontosabb funkciója, az észlelés kiemelése, élesebbé tétele, valamely részlet fókuszba állítása.

2. A közvetett megismerő folyamatokra: a pillanatnyilag jelen nem lévő valóság felfogását, mélyebbre ható megismerését teszik lehetővé, és amelyek a közvetlen megismerő folyamatokra épülnek.

- **Emlékezés:** Az emlékezés által korábbi észleleteinket fel tudjuk idézni, anélkül, hogy az őket eredetileg kiváltó ingerek jelen lennének.
- **Képzelet:** Lelki tevékenység, képesség, amellyel a tudatunkban a valóság ismert elemei alapján új képeket alkotunk.
- **Gondolkodás:** Az ember legmagasabb rendű mentális folyamata, amely fogalmak alkotásával és gondolkodási műveletek segítségével a valóság összefüggéseinek megértését, új ismeretek szerzését és problémák megoldását teszi lehetővé. A gondolkodás során a valóság közvetett és mélyreható megismerése történik, a beszéd és a fogalomrendszer segítségével.

6. Támogatás 360°-ban

A fejlesztő programban megvalósítjuk a 360° fordulatot, mert önmagában nem csak a tanulók készségeit fejlesztése a cél, hanem a pedagógusok kompetenciájának bővítése is, valamint a szülők támogatására is szükség van, hogy a program valóban sikerrel eljuttathassa a gyermeket egy jobb élet irányába.

2. ábra A komplex fejlesztő program 360°-os támogatása

Tanárok részvétele a fejlesztő programban

A tanárok szerepe folyamatosan bővül az oktatási területeken, hiszen fokozódó igényeknek kell megfelelniük. Az új elvárások a tanároktól is azt kívánják meg, hogy módszerek, eszközök és megközelítések széles skáláját alkalmazzák, mindezt a tanulók egyéni igényeihez, szükségleteihez szabva.

Éppen ezért a tanároknak szert kell tenniük bizonyos új készségekre és kompetenciákra, illetve tökéletesíteniük kell azokat annak érdekében, hogy pozitívan tudjanak viszonyulni az iskola tanulóinak sokszínűségéhez. Ezt a célt szolgálják pl. a kérdés- vagy projektalapú oktatási módszerek, az együttműködő tanulás. A cél tehát az, hogy a tanárok képesek legyenek eredményesen együtt dolgozni az eltérő tanulási igényekkel és preferenciákkal rendelkező tanulókkal is

A programunk a tanárok szakmai profiljának megerősítését is megcélozza azáltal, hogy új módszerek és eszközök alkalmazását sajátítják el a készségfejlesztő komplex programmal.

Hangsúlyozzuk, hogy a fejlesztő program feladatai nem tantárgy specifikusak, hanem alapvető tanulási készségek fejlesztését szolgálják, és így bármely tematikájú és tartalmú órán használható a részképesség fejlesztésének kiegészítő, pihentető, megerősítő jellegeként is.

A tesztelés és a kialakult fejlesztési módszerekről a jó gyakorlat bemutatásával a bemutató órák tartásával pedig szélesebb körbe tud eljutni a fejlesztő program alkalmazási lehetőségei, így igen szélesebb körben tudja majd eljuttatni az alapkészségekre fókuszáló fejlesztési lehetőségeket.

Mindezen tapasztalatok hazai és külföldi partnerek együttesen, a nemzetközi együttműködés keretében a projekt céljaihoz kapcsolódóan, magas minőségű, innovatív szellemi terméké válik, és a komplex készségfejlesztő program további fejlesztése, illetve adaptációja valósulhat így meg.

A szülők részvétele a fejlesztő programban

A komplex fejlesztő programban a szülők is bevonásra kerülnek. Az alsó tagozatban elsődlegesen támogató a szerepük, ezáltal sokkal aktívabban tudják követni majd a gyermekük fejlődését az alapozó szakaszban. A 10-16 éves korú tanulók szülei a részvételükkel nemcsak támogatást nyújtanak, pedig akár egyedi javaslatokkal tágítani tudják a feladatokat, színesebbé tehetik a megoldásokat is.

A gyermek tanulására és fejlődésére a szülők és a család gyakorolja a legközvetlenebb és legtartósabb hatást, mert a gyermek számára referencia személyként kulcsszerepet játszanak tanulási útvonala alakulásában. A tanulásra ösztönző otthoni környezet, valamint a szülők szerepvállalása az iskolai tevékenységekben döntő jelentőségű a gyermek kognitív, társadalmi és érzelmi fejlődése szempontjából.

A tanulók fejlődésének támogatása érdekében elengedhetetlen a partnerségi viszony kialakítása a család és az iskola között, valamint a szülők tanulópartnerként való közreműködése már a kezdeti évektől. Különösen lényeges és még több együttműködést kíván, ha hátrányos helyzetű és adott esetben sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztéséről is szó van.

Ezért az egyik legfontosabb célja a fejlesztő programnak a szülők bevonásával a lemorzsolódás megelőzése, azáltal, hogy a szülők értéket lássanak a gyermekük képességeiben, lássák a fejlődést, és ösztönözni tudják őket, illetve támogatni abban, hogy legyenek céljaik, vágyaik a felnőtt életükre. A pályaválasztáshoz az orientációs gondolkodás az alsó tagozatban nem cél, de nyilván fontos itt is perspektívákat megmutatni, hogy magasabb célokban is gondolkodhassanak a gyermekek és szülei. Az iskola által nyújtott lehetőségek sok család számára nem elérhetőek önállóan, ezért lényeges, hogy megértsék a szülők, hogy a gyermekeik jól fejlesztett képességeik

mindenkor „velük marad”, így sokkal magasabb szintű feladatokra is képesek lesznek, mint amit jelenleg a hátrányos helyzet kapcsán lehetőségként képesek belátni.

Az alsó tagozatos gyermekek szüleinek – különösen a hátrányos régiókban élő családok esetében – a saját képességeik és készségeik is fejlődhetnek már csak azzal, hogy foglalkoznak a gyerek feladataival, és ezáltal, a saját elhanyagolt készségeik is fejlődhetnek. A vírushelyzet okán már egészen kialakult rendszer van az otthoni tanulásra, és a szülők sokkal inkább megtapasztalhatták, hogy az érdemjegy egy dolog, és egy dolog annak örülni, hogy megtapasztalhatja azt a fejlődést, hogy már képes olyan feladatokra a gyermeke, amire korábban azt gondolta sosem lesz képes.

A szülők bevonása már csak ezért is nagyon fontos, és ami szintén összhangban van uniós törekvésekkel. A család és az iskola között hatékony partnerségi viszonynak a kölcsönös tiszteleten és egymás értékeinek, eszközeinek és szakértelmének elismerésén alapulhat. Számos kutatás bizonyította, hogy az iskolások viselkedési problémáinak megoldásához a szülők, gyermekek, tanárok és szakemberek részvételével megvalósított multidiszciplináris megközelítés jelenti a kulcsot, melyet a komplex fejlesztő programunk is megvalósít.

Úgy véljük, hogy összességében a komplex fejlesztő programhatást gyakorolhat az iskola határain túlnyúlva, a tanulók szociokulturális környezetére, és közvetve a társadalmi tudatosság fejlődésére is.

7. A komplex fejlesztő program eredményessége, visszamérés

Az alapkompenciákat fejlesztő komplex program várható eredménye már az alsó tagozatban láthatóvá válik - az egyéni készségek függvényében - a tanulási teljesítmények javulása által. Mivel a tanulók biztos alapokkal rendelkeznek már a felső évfolyamba lépéshez, ezért az itt megkívánt magasabb szintű és összetettebb kognitív feladatok elvégzésében is sikeresebbek lesznek.

Ezért is fontos látni, hogy a tanárok mennyire látják hasznosnak a munkájukhoz, a tanulók részéről is, hiszen ők a fő „alanyok”, és a szülők részéről is, akik alsóban mindenképpen fontos, hogy támogatóan részt vegyenek a fejlesztésben, akár csak a gyakorlások alkalmával, de egyéb meglátásaik is lehetnek, amelyeket mindenképpen érdemes és fontos figyelembe venni a tanulók fejlesztésében is.

Ezért kérdőíves felmérést fogunk készíteni a program hasznosságával, a feladatokkal, a felületekkel való elégedettséggel kapcsolatban, mind a tanulók, mind a tanárok és mind a szülők körében, a 6-16 éves korcsoportonként.

8. A jó gyakorlat továbbadása nemzetközi szinten is

A komplex fejlesztési program nemzetközivé tétel pedig szintén az innováció része, mert az alapkészségek fejlesztése nemzeti sajátosságoktól függetlenek. Ugyanakkor a hátrányos helyzet, az SNI a hasonló szociokulturális térségekben közel azonos formában van jelen, így a kompenzációs és korrekciós oktatás a komplex fejlesztő módszerünk segítségével ugyanolyan sikerrel fog működni a más nemzetiségű kisiskolások esetében is, mint a hazai hátrányos környezetben induló fejlesztés.

Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola a 8 évfolyamra kiterjedő fejlesztő programban teljes mértékben részt vesz alkotóként is, valamint tesztelőként és a jó gyakorlatok bemutatójaként.

A komplex fejlesztő program fontos jellemzője, hogy a gyógypedagógiai szakmai alapokon nyugvó fejlesztő feladatok nemcsak célzottan, fejlesztő alkalmakkor használható, hanem azon kívül, bárhol használhatók. Pl. más tantárgyaknál lehet bevezetőként/levezetőként használni, és természetesen a fejlesztő órákon is lehetne a tanóra anyagként használni, és mivel érdekes és izgalmas lesz, biztosan sok tanár akarja majd használni a kompenzációs és a korrekciós oktatás során itthon és külföldön is.

Ezért a **Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola bemutató órák tartásával a hazai és külföldi partnerek, szakemberek számára teszi láthatóvá** mindezen lehetőségeket, képet és kedvet adva arról, hogy mennyire sikeresen lehet fejleszteni a tanulókat kisiskolás kortól a pályaválasztásig bezárólag.

További előadásokon, szakmai napokon, konferenciákon, sajtómegjelenésekben a jó gyakorlat bemutatása, további népszerűsítése kiemelten fontos része a konzorcium projektjének hazai és nemzetközi szinten egyaránt.

II. A komplex fejlesztő program részletes bemutatása

1. Ajánlás a komplex fejlesztő programmal való fejlesztéshez

Az óvoda az iskolai készségek fejlődése szempontjából nagyon jelentős időszak, mert 3-6 éves korra esik a szenzomotoros funkciók szenzitív periódusa. Az óvodáskorban és a kisiskoláskor elején az érzékelés és mozgás finom összerendezése zajlik, ezért ha már óvodás korban megmutatkoznak a tanulási zavar előjelei. Azonban, ha részképességekben történt lemaradást már az óvodás korban a különböző neuro- és szenzomotoros szemléletű fejlesztőgyakorlatokkal, játékok segítségével fejlesztik a szakemberek, akkor az iskolába lépve ezek a gyermekek további korrekcióval jól felzárkóztathatóak lesznek az életkori csoportjának szintjére.

A hátrányos helyzet következtében még napjainkban is előfordul egyes gyermekek esetében, hogy csak az iskolában bekerülve derül ki a **lassúbb fejlődés**, ezért különösen fontos a **báziskészségek megfelelő szintre emelése, amely a fejlesztő programunk egyik fő célkitűzése is egyben.**

A fejlesztő programunk ezért az 1-4 osztályos (6-10 éves) tanulók báziskészségeinek korrekciós fejlesztést támogatja, hogy idejében megtörténhessen a tanuláshoz szükséges pszichikus funkciók fejlesztése, ezzel elkerülve a tanulási kudarcokat, további pszichés sérüléseket.

A sajátos nevelési igényű tanulók a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavarral (hiperkinetikus zavar - ADD/ADHD) küzdők. Számukra az alapkészségeik fejlesztéséhez nagyobb mértékű differenciálást biztosító, speciális eljárások alkalmazására, illetve kiegészítő fejlesztő, korrekciós, habilitációs, rehabilitációs, valamint terápiás célú pedagógiai eljárásokra van szükség.

Az integráltan nevelt SNI gyermekek számára a fejlődési, korrekciós lehetőséget a habilitációs-rehabilitációs foglalkozások is biztosítják, hiszen ezek a tanulók annyi habilitációs, rehabilitációs

tanórai foglalkozáson vehetnek részt, amennyi a sajátos nevelési igényéből eredő hátrányuk csökkentéséhez szükség van.

Mivel a fejlesztő programunk báziskészségek fejlesztését célozza meg, és semmilyen tantárgy specifikusság nincs benne, így az SNI ADD/ADHD tanulók számára is megfelelő fejlesztő, korrekciós lehetőséget biztosít, csakúgy, mint a lassúbb fejlődésű tanulóknak.

2. A fejlesztő program alapkonceptiója

- Az iskolaérettség alsó határán lévő kisiskolás gyermekek esetében a hátrányos helyzetű családi háttér, a szocio-kulturális környezet igen nagymértékben befolyásolja a későbbi iskolai teljesítményt, hatással lesz a sikerességre.

Ezért rendkívül lényeges jellemzője a fejlesztő programunknak, hogy az **alapkészségek fejlesztésére** fókuszál, az eltérő tempójú fejlődésment okán megfelelő idő intervallumot biztosítva, a fokozatosság elvére építve, a lépésről lépésre haladás érdekében.

- A gyermekek egy részénél **az iskolát megelőző fejlődési szakaszokban észlelhető lassúbb fejlődésmentet**. Ha nincs megfelelő fejlesztés az iskolába lépéstől kezdődően ezeknek a tanulóknál, akkor **tanulási nehézségekkel fognak küzdeni**, iskolai teljesítményüket kudarcként élik meg.

Azonban **megfelelő készségfejlesztéssel a fejlődésmentet korrekciója sikeres lehet**, és nemcsak, hogy „utoléri” fejlődésben önmagukat, hanem sokan némely területen az átlagosnál magasabb szintű teljesítményekre is képessé válnak. Ehhez mindösszesen „csak” megfelelő fejlesztő szemlélet és a fejlődésmentre épülő speciális fejlesztő programra van szükség. A SOOBER fejlesztő program ezt kívánja megvalósítani.

- A tanulási nehézségeken felül, egyes gyermekeknél **tanulási részképességek zavarai is jelentkeznek**, melynek előfordulása a hátrányos helyzetű családok körében is kimutatható, mint például a figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (hiperkinetikus zavar).

A figyelemzavar elég jelentősen veszélyezteti a tanulmányok sikeres befejezését, ezért a komplex fejlesztő program kifejezetten figyelembe is veszi az ADD (Attention Deficit Disorder) és az ADHD (Attention Deficit and Hiperactivity Disorder) zavarral küzdő alapkészségeinek fejlesztését.

A fejlesztő program legfontosabb alapelve: a tanulók életkori csoportjainak megtartása mellett a tanulók egyéni fejlődési üteméhez igazodó, az önmagához mért fejlődést értékelő, sikerélményt biztosító, ugyanakkor a reális lehetőségeket folyamatosan szem előtt tartó részképesség fejlesztés.

A tanulási eredmények tekintetében hátrányos helyzetű fiataloknak szóló tananyagok kialakításánál maximálisan figyelembe vették a tanulók speciális igényeit, érzékelési, figyelmi, gondolkodási, együttműködési képességeit is.

3. Az iskolába kerülés előzményei – az iskolaérettség

A gyermek belső érése, valamint a családi nevelés és az óvodai nevelési folyamat eredményeként a kisgyermekek többsége az óvodáskor végére **hat-hét éves korra** eléri az **iskolai élet megkezdéséhez** szükséges fejlettségi szintet. **Belép a lassú átmenetnek abba az állapotába, amelyben az óvodából iskolássá érik.**

Az iskolakezdéshez az alábbi feltételek megléte szükséges: testi, lelki és szociális érettség, amelyek mindegyike egyaránt szükséges a sikeres iskolai munkához.

- A testileg egészségesen fejlődő gyermek hatéves kora körül eljut az első alakváltozáshoz. Megváltoznak testarányai, megkezdődik a fogváltás. Teste arányosan fejlett, teherbíró. Mozgása összerendezettebb, harmonikusabb. Erőteljesen fejlődik a mozgáskoordináció és a finommotorika. Mozgását, viselkedését, testi szükségletei kielégítését szándékosan irányítani képes.

Az óvodáskor végére a gyermekek szociálisan is éretté válnak az iskolára. A szociálisan egészségesen fejlődő gyermek készen áll az iskolai élet és a tanító elfogadására.

- Képes a fokozatosan kialakuló együttműködésre, a kapcsolatteremtésre felnőttel és gyermektársaival, egyre több szabályhoz tud alkalmazkodni; késleltetni tudja szükségletei kielégítését, feladattudata kialakulóban van, s ez a feladat megértésében, feladattartásban, a feladatok egyre eredményesebb elvégzésében nyilvánul meg; kitartásának, munkatempójának, önállóságának, önfegyelmének alakulása biztosítja ezt a tevékenységet.

A már óvodai környezetben is megállapított sajátos nevelési igény esetében folyamatos, speciális szakemberek segítségével végzett pedagógiai munka mellett érhető csak el a speciális iskolaérettséghez szükséges fejlettségi szint az adott gyermeknél.

- A különleges gondozásra jogosult gyermekek iskolaérettségi kritériumai tükrözik a befogadó intézmény elvárásait az iskolába kerülő gyermekekkel szemben. Tanulási képességet vizsgáló szakértői bizottságok javaslata alapján kerülhet a gyermek integrált vagy szegregált oktatási intézménybe.

A fejlesztő programunk az iskolaérettség hármas feltételrendszerére alapszik, azonban a digitális eszközök jellegénél fogva a **pszichés/pszichikus alkalmasságot és a szociális/érzelmi/akarat**i érettséget fejlesztjük.

A fizikai/testi alkalmasságot a jelen programunk keretébe jellemzően csak a grafomotoros készségek fejlesztése során illeszthető be.

4. A kognitív funkciók fejlesztése

A kognitív funkciók területén megmutatkozó tanulási nehézség, zavar a részképességek működésbeli eltéréseiből adódik.

A részképesség nem az olvasás, írás vagy számolás komplex tevékenységét jelenti, hanem ezeknek a képességeknek az alapjául szolgáló funkciókat. A kultúrtechnikák elsajátítására azonban csak akkor van meg a lehetősége egy gyermeknek, ha már képes ezekre a részteljesítményekre, illetve az érzékelő rendszerek (poliszenzoros integráció) és a mozgás (szenzomotoros koordináció) összehangolt együttműködése zavartalan.

Ahogy azt már említettük az iskolaérettség a hátrányos helyzetből adódóan az elsős tanulók percepciós készségei fejlesztésre, korrekcióra szorulnak. Pl. az ingerszegény környezet, vagy éppen a más kulturális környezet vezethet oda, hogy bár kiválóan lát, vagy hall a gyermek, mégis problémát okoz egy az formák megkülönböztetése, ha csak pl. az árnyképét látja, vagy az előrajzolt írás előkészítő vonalelemeket nem tudja átírni, a színezésnél nem képes a vonalhatárok betartására, stb..

Mindezen problémák abból fakadnak, hogy az érzékszerveken keresztül beérkező információk, jelek értelmezése, pontatlan vagy hibás, azzal együtt, hogy az érzékszervek, illetve mag az intelligencia sértetlen. A háttérben a központi idegrendszer integrációs nehézsége, illetve zavara áll fenn, mert a központi idegrendszer nem képes az érzékszervek által közvetített információkat pontosan felfogni, továbbítani, esetleg még tárolni is, és akár a korábbi ismeretekkel összehasonlítani, rendszerezni, koordinálni, feldolgozni, és legvégül pedig az megfelelő módon alkalmazni, kivitelezni – azaz adekvát módon reagálni.

A tanulási nehézséget fejlesztéssel jól lehet korrigálni, és a komplex fejlesztő programunk ezt a célt is ki tudja elégíteni, hiszen az alapkészségek fejlesztése a cél. Itt a fejlődésben való lemaradást kell kompenzálni, és mivel átmeneti jellegű, csaknem maradék nélkül felszámolható.

A figyelemzavaros ADD/ADHD tanulók esetében a fejlesztés ugyanezen alapkészség, kompetenciafejlesztésen halad végig. A figyelemzavar, magatartászavar a motoros, az impulzivitás és figyelmi tünetek együttes jelenlétével eléggé sajátos tünet együttes, és sok esetben együtt jár a tanulási nehézségekkel is.

Ha egy vagy több képesség hibás működése áll fenn egy gyermek esetében, és amelynek a következtében – és ha nem kapnak időben megfelelő fejlesztést -, nem tud megfelelni az iskolai követelmények minimumának sem, így szinte biztos tanulási kudarcra van ítélve.

Ezért is készült úgy a fejlesztő programunk, hogy mind prevenciós, mind felzárkóztató, mind pedig fejlesztő, korrekciós céllal eredményesen lehessen használni a tanulók sikeres iskolai teljesítménye, a lemorzsolódás megakadályozása érdekében.

5. A fejlesztő program felépítése

Az alapkészségek önálló fejlesztése alapvetően a gyógypedagógiai körében egy alapvető fejlesztési cél és feladat a teljes élethosszig tartó fejlesztés és gondozás során.

Ugyanakkor az inkluzív oktatási környezet ma már nem képzelhető el anélkül, hogy a speciális fejlesztés ne lenne része az iskolai oktatásnak. Eddig jellemzően és hagyományosan a kultúrtechnika elsajátításához szükséges alapkészségek fejlesztésén volt a hangsúly, és az is jellemzően tantárgyak keretén belül, illetve ahhoz kapcsolódóan, a tantervek és tanmenetek beépített részeként, az tanítási órákon belül alkalmazva. A korrepetelások, illetve a korrekciós rehabilitációs és habilitációs foglalkozások kapcsán a tanulási nehézség és zavar fejlesztésére szintén van lehetőség célzott fejlesztésre, de sok esetben itt is a tananyaghoz kapcsolódik a korrekciós feladatok zöme.

Az innováció és egyedülállósága abban van a komplex fejlesztő programnak, hogy a fejlesztés – a gyógypedagógia szemlélete mellett - nem társul tantárgyakhoz, hanem önálló kategóriákat jelentenek.

A gyermekek alapkészségeinek fejlesztéséhez szükség van olyan felszabadító környezetre is, ahol nem a „tudás” a meghatározó, ahol nem számít, hogy valójában mennyire kiváló vagy éppen lemaradó tanuló, mert pszichésen nem ezt éli meg. Hanem azt, hogy a játékos, érdekes, elérhető kihívások okán izgalmas feladatokat oldhat meg, amire képes, és amelyek után sokkal ügyesebb lesz más helyzetekben is, más tanórákon is. Így az önbizalma is növekedni fog, és a szülei számára is láthatóvá válik, hogy sokkal többre is képes, mint azt korábban gondolták esetleg.

- **WEBES felület**

A digitális készségek megjelennek már az alsó tagozatban is, ezért fontos az alsós korosztály számára is fejlesztő megoldást találni. Az ideje korán elkezdett alap-kompetenciafejlesztéssel a következményes tanulási elmaradásból kialakuló hátrányt leghatékonyabban megelőzésének eszközeként használjuk a teljes, komplex fejlesztési programban a webes felületet.

A fejlesztési „feladatgyűjtemény” a digitális felületen lesznek elérhetőek.

- Az alsó tagozatos tanulók számára (6-10 év) kész feladatok lesznek. Pl. az alsó tagozatban az észlelés fejlesztése egy külön terület, ezen belül választható a hallási (auditív), vagy a vizuális területek fejlesztése. Külön terület lesz a figyelemkoncentráció fejlesztése, mint pl. szelektálási képesség, figyelem megtapadása, stb.). Egy újabb eleme az emlékezet fejlesztés, mint pl. a szavak, képek, mondatok felidézése, előhívása, szerialitás, stb., valamint külön nagy terület a gondolkodás fejlesztése, pl. absztrakt fogalmak és formális gondolkodás: relációk, téri-idő soralkotás, rész-egész, absztrahálás, transzformálás, stb.
- A felső tagozatos tanulók számára kreatív, összetettebb, alkotó jellegű feladatok lesznek. A készségek fejlesztés itt már magasabb szinten zajlik, de az alsó tagozatot „átköti” pl. a digitális kompetencia fejlesztése, amely egyértelműen jelen van a kisiskolás korban is. A további kompetenciafejlesztés a felső tagozaton a technológiai affinitás, az algoritmikus gondolkodás fejlesztése lesz a fókuszban a célzott fejlesztés során. Így a felső tagozatban

a csapatmunkát, a kollaboratív munkavégzést is megtanulják a tanulók, amelyek a gimnáziumba érve már alapvető készségekké kell válniuk a pályaválasztáshoz közeledve.

- A 9-10 osztályos tanulók pedig már saját projekt alapú feladatok végeznek el, és akár ezekkel a magasabb szintű, összetett feladatokkal is bővíthetik a fejlesztési feladattárat.

A felületet egyszerűen használható kialakítására törekszünk. Többek között az is a célunk, hogy a tanárok a saját tanulóit leginkább ismerve – főképpen a fejlesztő tanárok – célzottan, egyéni képességek egyedi fejlesztésére saját maguk is alkothatnak majd gyakorlatokat.

Az online felület illeszkedik a projekt alap dizájnjához, vidám, játékos, így a motivációs hatása önmagában is jelentős lesz.

A fejlesztő tanárok rendkívül kreatívak, hiszen nincs két egyforma fejlesztési szükséglet, mert hiszen minden ember más és más. A tanári szerkeszthető felület ezért lehetőséget fog adni arra a fejlesztők, tanárok számára, akár egyetlen tanuló számára is speciális fejlesztő feladat készítésére is, és természetesen az adott osztály, vagy akár egy tantárgy előkészítéséhez is készíthet egyedi feladatot.

Ezzel bővül az eszköztár, és egy hasonló téri orientációs, percepciós probléma, zavar kapcsán már használhatja a fejlesztő kolléga, és a másik adott gyermek igényéhez mérten alakíthat újabb, másabb feladatokat, és így tovább.

A felület használatához oktatást is biztosít a program, így nem lesz probléma a használattal sem.

- **ÜGYESKEDŐ munkafüzet**

A grafomotoros fejlesztésről sem mondhatunk le ebben az életszakaszban (sem), ezért a digitális felülethez kapcsolódóan papír alapú munkafüzet is kiegészül a fejlesztés.

A papír alapú munkafüzet szorosan illeszkedik a digitális feladatok készségfejlesztő metodikájához, valójában azt egészíti ki. Ezért hasonló fejlesztő feladatokat tartalmaz, csak itt már a kézírás, ceruzafogás, nyomaték, vonalhatárok, stb. korrekciója is meg tud történni, még hozzá a hagyományos kultúrtechnikai eszközök segítségével, melyek azért még sokáig jelen lesznek az emberek életében.

- A fejlesztési területekhez kapcsolódó fejlesztési tervet, haladási rendszert egy tanévre, 35 hétre lebontva ajánljuk megvalósításra. Évfolyamokra lebontva, de itt is inkább az életkori szint a meghatározó 1-4. osztályfok, 6-10 éves korig.
- A fejlesztő feladatok az alapoktól indulnak, egymásra épülve lépnek feljebb, fokozatosan nehezedő jelleggel. Azaz a fejlesztési területek struktúrájának megtartásával történik a fejlesztés évfolyamonként, a differenciálás érdekében emelkedő nehézségű feladatokkal, az egyéni fejlettségi szinteknek megfelelően.
- Ezért az egyéni fejlesztési terv, egyéni haladási rész is helyet kap benne, a differenciált feladatadásra lehetőséget nyújtó feladatokkal egyetemben. A munkafüzet esztétikus, vizuális élményt nyújtó megjelenésű lesz, igazodva a tanulói korosztály érzelmi és képi világához.

- A feladattípusok változatosak, motiválóak lesznek, pl. memory, kakukktojás-keresők, keresztrejtvények, képfeliratozók, puzzle, képgalériák, egyszeres vagy többszörös választást kérő, csoportosító, párosító, sorba rendező, kiegészítő típusú gyakorlatok, frissítő, relaxációs gyakorlatok, jelkeresés, hallásfinomítás, körjátékok, népi játékok
- A munkafüzetben a szülők részére érthető és nyomon követhető lesz a haladás iránya, és természetesen a szülőkkel, az osztályban tanító pedagógusokkal egyfajta kommunikációs felületként is működhet pl. a rövid üzenetek, érthető instrukciókra.

6. A komplex fejlesztő program alapja a 8 fejlesztési területe

A megismerés részfunkció nem önállóan, egymástól függetlenül fejlődnek, hanem szoros kölcsönhatásban egymással és a személyiség egésze fejlődésével. A fejlődéshez az egymásra épülő, fokozatosan nehezedő, strukturált alapkészségeket fejlesztő program ad megfelelő keretet.

1. percepció (vizuális, akusztikus)

- A percepció észlelést jelent. Az ember az objektív valóságot az érzékelés és az észlelés segítségével tudatosítja önmaga számára. A két folyamatbeli lépés egymástól nem igen választható el. Érzékelünk: a látás, a hallás, a szaglás, az ízelés és a tapintás során, de a helyzet- és a mozgás érzékelését is ide soroljuk. Az érzékelt jelenségeket pedig az észleléssel, az idegrendszer magasabb szintjeihez kapcsolódóan értelmezzük: mint pl. emlékezés, képzelet és a gondolkodás útján.

Pl. egy óvodás kor elején lévő gyermek esetében csak egyféle szempont szerint – pl. színek szerint –, tud a tárgyakat egyeztetni, megkülönböztetni. Az életkori fejlődés során azonban egyre pontosabb lesz a felismerése, megkülönböztetési észlelési képessége. Kisiskolás korra már képes lesz elrendezni több tárgyat többféle szempont szerint rendezni pl. nagyság, szín és forma szerint.

A jól működő észlelési folyamatokhoz az idegrendszer harmonikus működésére van szükség, valamint az érzékszervek épségére is természetesen. A lassúbb fejlődés, vagy az ingerszegény környezet okán az érzékelés és az észlelés sem lesz pontos. Az idegrendszeri folyamatok alapos, minden érzékelési területre kiterjedő fejlesztése ezért igen lényeges. Az észlelés tudatossá tételével válik olyan alappá, hogy az erre épülő, az észlelés nélkül nem működő képességek is fejlődnek, mint pl. az emlékezet, gondolkodás, stb.

2. figyelem

A figyelem egyfajta szűrőrendszer, méghozzá egy igen érzékeny lelki jelenség. A figyelem a felénk áramló rengeteg információt szelektálja, és „címkével” látva dolgozza fel. Az egyén számára fontos információk részleteit „fontosak” lesznek, és így kiemelésre kerülnek, és ezzel egy időben más információk pedig „nem fontos”-ként figyelmen kívül maradnak az egyén számára. Itt igen lényeges, hogy milyen az adott személyiség

irányultsága, mennyire érdekli, vagy nem érdekli, mennyire fontos, vagy nem fontos számára az adott helyzet, feladat. A figyelemnél az érzelmi és az érdeklődési tényezők az elsődlegesek, és nem is igazán a megismerési folyamatba tartozó, viszont e nélkül nem működhetnének azok sem. Figyelem nélkül nem lehetséges a tudást megszerezni, tanulni. Az észleléseinkből a figyelem segítségével ragadjuk meg a részleteket. Az, hogy mely részlet marad meg a figyelem útján, vagy éppen melyik „szelektálódik” ki, az nagyrészt tehát a figyelemi állapotnak a függvénye. Ha nem működik jól a figyelem „szűrőrendszere”, akkor lehet, hogy túltelítődik a sok ingertől, és képtelen lesz emiatt a gyermek összpontosítani a feladatára. De az is lehet, hogy valami olyasmire figyel, ami nem oda való, így a feladatát szintén nem tudja teljesíteni, mert elkalandozott a figyelve. Mindezen jelenségekkel ideje korán foglalkoznunk kell az alapkészségek fejlesztése során, hiszen a figyelem segítségével válik az észlelés tudatosabbá, és amely pedig mint láthattunk nélkülözhetetlen az összetettebb gondolkodási műveletekhez is.

3. emlékezet

Az emlékezés igen fontos megismerési folyamat, amely által a régebben megélt, átélt, érzékelt, észlelt emlékeink újra felidézhetőek, közvetett úton. Az emlékenyomok azonban a központi idegrendszer bonyolult működésével idézhetőek vissza, azonban amikor ezeket „újra” megéltjük, azaz emlékezünk, akkor azt azzal az érzelmi, figyelemi és észlelési állapottal tesszük, amiben éppen vagyunk. Ha pozitív a környezet, a felidézés is könnyebb, míg, ha feszült, akkor nehezebb, vagy akár sikertelen is a visszaemlékezés. Nem véletlenül beszélünk emlékképekről, mert valóban „képeket” idézünk fel magunkban, de ezeket azonnal hozzá is kapcsoljuk a jelen helyzethez, hiszen valami célból idéztük fel azt a bizonyos emlékképet. Amikor egy gyermek pl. párosító gyakorlatot végez, az emlékezetét is segítségül hívja – kvázi helyettesíti az észlelést –, a korábbi feladat során „mentett” komplex emlékképe fogja segíteni a feladat megoldásában, mert már tudja, hogy mire figyeljen – szűrjön – és tudja azt is, hogy milyen szempontok alapján történik – emlékezik – a feladatra. Természetesen mindez a mindezen bonyolult folyamatok koordinálása, azaz a gondolkodás nélkül nem lenne lehetséges.

Itt jegyezzük meg, hogy a képzeletre is nagy szükségünk van, amely csakis az emberre jellemző lelki megnyilvánulás. A képzelet a régi emlékképek nyomán alkot újat. A korábbi tapasztalatokat, emlékképeket bontja elemeire és újra csoportosítja, másképpen. A képzeleti kép leginkább elemeiben hasonlít csak a valóságos emlékképekre, azoktól azonban merőben más, új lesz az új szempontok szerinti kiválasztás okán. Fontos szerepe van a képzeletnek az alkotó tevékenység során, az új utak keresésében, a rugalmas, a problémamegoldó gondolkodás fejlesztésében is.

4. gondolkodás

A gondolkodás az emberi megismerő (kognitív) tevékenység legmagasabb foka. A megismerés nem korlátozódik az érzékelésre, észlelésre, és a felidézésre, emlékezetre. Azonban az új helyzetekre való reagáláshoz a meglévő észlelések, ismeretek, tapasztalatok önmagában nem elégséges, hanem mindezek segítségével, közvetetten, a

korábbi ismeretek, képességek átalakítása szükséges. A közvetett úton való felhasználás a különféle gondolkodási műveletek elvégzését jelenti, azaz az általánosítható és az új ismeretek megszerzését teszik lehetővé. A gondolkodás mindig magában foglalja az aktív megértést és a feladatmegoldást is. Tehát a gondolkodás során jutunk el a dolgok lényegi és törvényszerűségeinek felismerésére. Ez pedig nem történhet meg az aktív értelmező tevékenység nélkül, hogy az összefüggéseket megértsük és ezáltal új megoldásokat alkothassunk. A gondolkodás fejlődésének következtében a konkrét gondolkodásról fokozatosan történik meg a formális, logikai gondolkodásra való átlátás, ami kb. 10 éves korra jelenik meg. Az elméleti gondolkodás teszi majd lehetővé azt, hogy az elvont fogalmakat konkrét megoldásokban tudják felhasználni, és fordítva a konkrétumok alapján tudnak elméleti szinten további elemzéseket végezni a tanulók, immár a felső tagozatba érve.

A gondolkodás nem választható el a beszédétől és fogalomrendszertől. A gondolkodás igen szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban van a nyelvvel, a beszéddel. Minden észlelésünkhöz egy asszociációval egy szó, vagy nyelvi jel kapcsolódik, így tanuljuk meg a fogalmakat, a szavak jelentését. További kapcsolódási elem az észlelésekhez, emlékképekhez maga a motoros beszédközpont, hogy a szót ki is tudjuk mondani.

5. kommunikációs készség

A kommunikációs kompetencia a kommunikáció egészére vonatkozik, hiszen nincs olyan helyzet, amikor nem kommunikálunk. Elsődleges cél, hogy a különféle emberi interakciós helyzetekben a megfelelő módon reagáljunk kommunikációs eszközeinkkel. Pl. nem mindegy milyen közlésmódot használunk, hogyan értelmezzük a mások által közölt, kommunikált információkat. Rendkívül fontos ezért nemcsak a verbális, hanem a nem verbális kommunikációs formák megértése, értelmezése.

A verbális kommunikáció a beszéd és az írás. A non-verbális kommunikáció a nem szavakkal való közlés, a nem szándékos és nem tudatos közlésmód. A mimika, a testtartás, a gesztusok a saját és a többi ember érzelmi állapotát mutatja meg. Ennek a jelzésrendszernek az „olvasását” éppen úgy tanulni kell, mint az írás, vagy olvasást. Különösen a kisiskolások körében igen fontos az önismeret fejlesztése, hogy a problémamegoldás, konfliktuskezelés kommunikációs formáit, a sikeres együttműködés érdekében ideje korán el tudják sajátítani.

A verbális kommunikációból a beszéd, a gondolkodás és a személyiségfejlődés szoros kölcsönhatásban van, ezért rendkívül lényeges a beszéd fejlesztése minden életkorban, azonban a kisiskolás kor ebben is rendkívül fontos időszak. A fejlesztést alapvetően határozza meg az anyanyelv sajátosságai, illetve az adott ország, nemzet nyelvi sajátosságai.

A tiszta beszéd, az anyanyelv ejtési szabályai szerinti hangképzés megtanulása óvodás korban nem mindig történik meg teljes sikerrel. A beszédartikuláció és a helyesírás a beszédészlelés és a beszédmegértés területeihez tartozik, a sikeres fejlesztésük beszédhanghallás készségének szintjétől függ. Az artikulációs folyamat szabályozásában a beszédhanghallás kontroll szerepet tölt be, így az anyanyelv képzési szabályai szerint

képzett beszédhangok egyik feltételévé válik – bármely nyelv esetében -. A beszédhanghallás minősége befolyásolja a beszédhangok képzését, a beszédészlelés és megértés folyamatát, az olvasást és a helyesírást. A beszédhanghallása jelentős fáziskésést mutathat az eltérő szociokulturális környezet okán is, de hátrányos helyzet is negatív hatással van az akusztikus észlelés fejlődésére. Ezért is rendkívül fontos kisiskolás korban foglalkozni a beszédhallás, beszédészlelés a beszéd alaki részének fejlesztésével, speciális gyakorlatokkal külön is, de egészében is, a mindenkor beszédprodukciók kapcsán is. Az első osztályban megkezdett, rendszeresen és célzottan, felmenő rendszerben végzett beszédhanghallást fejlesztő gyakorlatokkal a beszédartikuláció és a helyesírás javul, a tanulási nehézség ezen a téren kompenzálódhat.

A dyslexia prevenciós módszerek segítségével pedig kiküszöbölhető a homogén gátlás (a hasonló elemek egyidejű tanulása megjegyzési nehézséget okoz). A hasonló betűk és szavak megkülönböztetésének gyakorlásához is elengedhetetlen a fejlett beszédhanghallás, észlelés, a hangoztatás, beszédalakosság – azaz a megfelelő beszédprodukció kivitelezése, és így válik a beszédfejlesztés a gondolkodás a személyiségfejlesztés összekötő kapcsává.

A beszédet spontán sajátítjuk el, családjunk kötelékében, míg az olvasást-írást célzottan tanuljuk, jobbára iskolai keretek között. (Ma már egyre többen tanulnak meg olvasni és írni is – nyomtatott betűkkel – az óvodás korban.)

A beszéd azonnali feldolgozást igényel, az írás azonban ezt a sajátosságot meghaladja. A leírt szöveget elolvashatjuk azonnal és később is, máshol, más felületen is napjainkban. A leírt szövegnél a szavak és betűk vizuális feldolgozásának van jelentősége. Rendkívül fontos tehát a finommotorika fejlesztése, hogy a megfelelő izomzat kéz ügyesség kialakuljon.

A percepció gyakorlatok esetében a vizuális-auditív-motoros komplex fejlesztő gyakorlatok a kiemelten fontosak. Éppen ezért, a grafomotoros fejlesztés érdekében kapcsolódik a fejlesztő programhoz a papír alapú munkafüzet, amely mindezen területek fejlesztését célozza meg, ezáltal valóban minden területre kiterjedő a komplex alapozó fejlesztő programunk.

6. téri és időorientáció

A téri tájékozódást a gyermekek a fejlődésük során saját, mozgásos tapasztalatikon keresztül értik, tanulják meg. A téri orientáció alapvető feltétele testünk és mozgásaink mechanizmusainak ismerete. Életünk során szinte folyton eltérő környezet, eltérő tárgyak, eltérő téri helyzetek között kell eligazodnunk. Térbeli tapasztalatainkat saját testünk és tudatunk határai szabják meg, azonban a test határain kívüli tapasztalatok megszerzése és megélése gondolkodásunk fejlődésével együtt alakul, ezért a térérzékelés változó terjedelmű lesz. Az észlelés és a mozgás egymástól elválaszthatatlanok, a téri tájékozódás tapasztalatait döntően mozgással szerezük meg. Térei észlelést két síkon fejlesztjük: a saját magunkhoz való viszonyítással és a térbeli tárgyak egymáshoz való viszonyításával. A gyermekek térei élményei és tapasztalatai,

valamint a vizuális és a motoros percepció fejlődése együttesen kialakít egy téri tájékozódási szintet.

A gondolkodás fejlődésében alapvetően meghatározóak a testi tapasztalatok. Csak az a gyermek tudja kognitív képességeit kibontakoztatni, akinek módja volt saját testét, annak sokféle helyzetét megtapasztalni a térben. A térészlelés kialakulása, a térirányok leképezésének stabilizálódása alapvetően függ a mozgásfejlődés milyenségétől és a testséma tudatosságának alakulásától. A testséma-tudatosság az alapja az énkép alakulásának, az éntudat kifejlődésének. A testséma zavarai az éntudat fejlődést is kedvezőtlenül befolyásolják, az önértékelés és a kompetencia alakulásában meghatározó jelentőségű a stabil testséma megléte.

A testséma további összetevője a megváltozott mozgáshoz való alkalmazkodás képessége. A mozgás fejlődése egyre pontosabb mozgásformák kivitelezéséhez vezet, a szem-kéz, szem-láb koordinációt igénylő mozgásformák finomodnak. Kissé elhanyagolt terület a vestibuláris apparátus ingerlése, pedig az alapvetően fontos a későbbi gondolkodás, fogalomalkotás, problémamegoldás szempontjából.

Amikor a testséma gyenge fejlettségű, a gyermek nem tudja megnevezni, hol értek hozzá. Mivel a saját test belső és külső érzékelése hiányos, erősebb ingereket igényelnek, nem tudják mások mozgássorozatát utánozni. A mozgás letérképezésének elégtelen működése miatt pl. nem rögzül a testséma, a jobb-bal oldal, és ez a későbbi tanulási teljesítményekre is negatív hatással lehet.

A testkép elsősorban a saját test érintése, mozgás és látás alapján történő feltérképezése, valamint a másokkal folytatott érintkezés, kapcsolat és a testi tapasztalatok alapján alakul ki, tudatosul. A testtudat kialakulásához a testkép ismerete, a saját test megtapasztalása, érzése szükséges. A testtudat hiányossága a vizuális észlelés zavaraihoz vezetnek, ami visszahat a testészlelés fejlődésére. A testtudat hiányosságai a vizuális észlelés zavaraihoz vezethetnek, mely pl. az emberalak ábrázolásnál is megmutatkozik, hiányos rajz, méretezési és kapcsolódási problémák, stb.

Az idő a valóság változásának, mozgásának egyik alapvető jellemzője, létformája. Az idővel azt fejezzük ki, hogy ezek a történések az egymást követő mozzanatok összefüggő folyamatai. Az észlelés folyamata elvont, az időészlelésnek érzékszerve, veleszületetten sem rendelkezünk ilyen szemlélettel.

A periodikusan ismétlődő jelenségek (pl. nappalok és éjszakák) nyomán született meg az egyenletesen múló idő fogalma. Az időt érzékeljük és észleljük: érzékeljük a teret, eseményeket észleljük, az időbeli elvárásokat pedig tudatossá téve kifejezzük. Az ember nemcsak ismétlődő cselekvések formájában reprezentálja az időt, hanem az időtartamok észlelése, múltbeli események emlékei, idő folytonossága és történelmi idő, valamint a jövő fogalmai által is.

Esemény időtartamának észlelése az időköz (időtartam, időszakok, egy adott folyamat mennyisége, kezdete és vége. A kezdő és a befejező momentumok könnyebben észlelhetők, viszont a mennyiség megítélését a cselekvéshez társult érzelmek, tapasztalatok, míg az időtartam észlelését pedig az aktuális érzelmeink befolyásolják.

Az időpont az, amikor pontosan történik az esemény, és ezt mindig viszonyításban értelmezzük. Az események egymásutániségének észlelése az időészlelés leggyakoribb formája.

Az idősorozat egyszerre két feltételt igényel: benne van időköz (időtartam) és szükséges hozzá a sorrendiség ismerete (szerialitás) is, vagyis az események időbeli sorrendjének, valamint az időbeli relációs fogalmak (előtte, utána stb.) ismerete. A kognitív és a motivációs tényezők miatt az egyéni különbségek ebben az észlelési formában a legnagyobbak. Az események, történések egymásutánját, folyamatát kevésbé észlelő gyermekek nehezebben tanulják meg az idővel kapcsolatos fogalmakat, nyelvi kifejezési módokat. Az időtartamok megállapítása segít a becsléshez, a cselekvések tervezéséhez. A pontosság szokása kialakul, ha megélik, mit jelent, ha pl. nem tervezik pontosan idejüket, ezért elkésnek, lemaradnak, vagy nem végeznek munkájukkal.

7. motorika

A mozgásélmény áll a gyermekekhez a legközelebb. A motoros képességek valamely mozgásos cselekvés (teljesítmény) végrehajtásának feltételeiként foghatók fel, amelyek visszavezethetők a születéskor genetikailag meghatározott és a fejlődés során szerzett, tanulás útján elsajátított összetevőkre. Vele született adottságokra épülve, különböző tevékenységek végzése során, tanulási, gyakorlási folyamatokban fejleszthetők, illetve bontakoztathatók ki.

A koordinációs képességek a mozgásos cselekvések végrehajtásának szabályozásában mutatkoznak meg, melyhez a minőségi mozgásvégrehajtás és az eredményes cselekvéstanulás szükséges.

A szem-kéz koordinációnak az eszközös mozgásfejlesztő gyakorlatok kivitelezésében is nagy jelentősége van. A perifériás látás használatára van szükség a kéz irányításához. A szem-kéz koordináció egy bonyolult folyamat, reflexek leépülése, tudatos cselekvések begyakorlásának sorozatából áll.

Szenzomotoros koordináció a mozgás szabályozása az észlelés alapján. A szenzomotoros működés, az érzékszervekkel felfogható ingerekre adott mozgásos válasz, az emberi gondolkodásnak egy kezdeti, a beszéd kialakulását megelőző fejlődési fokát jelzi. A szenzoros integráció egy képesség, amivel szervezzük és feldolgozzuk a különféle érzékelési csatornákból agyunkba érkező információkat, amire szenzomotoros válaszokat adunk. Például: repül felém egy labda (érezkelem, az irányát, a sebességét és a távolságát) és arrébb lépek, hogy ne találjon el. Ez utóbbi az adekvát, azaz a szituációnak megfelelő szenzomotoros válasz.

Mozgással kísérve a megértés és a bevésés, megőrzés, felidézés is jobb lesz. A nagy- és finommozgások fejlesztésével fejlődik és strukturálódik az idegrendszer.

A fejlesztő feladatsorok javítják a gyermekek koncentrációs képességeit, megalapozzák, segítik a figyelem jobb irányíthatóságát, a szerialitás, a ritmusérzék és a motoros kreativitás fejlődését. A mondókákkal, énekekkel kísért feladatvégzés során fejlődik

kommunikációjuk és anyanyelvi készségeik. A motoros kreativitás speciális területe a tánc, fejleszti, alkotókészséget, kreativitást, növeli az önismeretet, és segíti az alkotó- és kapcsolatteremtő készségének kibontakozását is.

8. szociális készségek

Az ember társas lény, és az egyén a szocializáció útján válik társadalmi lénnyé. A szocializációs folyamat során az egyén megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttéléshez szükséges, a környezet által elvárt viselkedést.

Az érzelmi kompetencia két fő területe a személyes és a szociális kompetencia. Ezen elül az empátiás készség az, amivel, mások érzéseit, szükségleteit és meggyőződéseit ismerjük meg. Társas készségek a másik terület, a szociális kompetencián belül, amely lehetővé teszi a társas helyzetek működtetését, mint pl. együttműködéssel, konfliktuskezeléssel, kezdeményezőkésséggel, szervezési és kreatív problémamegoldási készségünkkel, stb.

A személyes érzelmi kompetencia területe az éntudatosság, az önszabályozás és a motiváció. Mindezekről a területekről a szocializáció során az interakciókból kapunk visszajelzéseket, amikor különféle szerepeket töltünk be, egy-egy társas helyzetben.

A szociális tanulás a közvetítő szerepet betöltő személyek sokaságával folytatott interakciók során megy végbe. A legelső és legmeghatározóbb szocializációt végző személy az anya, illetve a szűk család és a tágabb család minden tagja. Elsődlegesen a család viselkedési stílusát tanulja meg a gyermek, szoktatással, majd utánzással. Az óvodába, majd az iskolába bekerülve már a közösség, azok tagjai fogják befolyásolni a gyermekek viselkedését. Nemcsak maguk a kortársak hatására változik a magatartása, viselkedése, alkalmazkodása a gyermeknek, hanem az óvónők, dajkák, tanítók, tanárok, is hatással lesznek a gyermekekre.

A foglalkozások, az oktatás során szerzett számos új ismeret birtokában tudatosan változtathatja meg a gyermek a magatartását, viselkedését, szokásait. (Pl. fogmosás fontosságának megértéseképpen rendszeresen fogat most, stb.)

Az empátiás készség nagyon fontos, melynek kialakításának a legfontosabb és elsődleges közege szintén a család. Az apa és az anya, testvérek mind fontos szerepet töltenek be abban, hogy észlelje és felfogja a másik személy lelkiállapotát és ennek érdekében a mások szempontjainak megismerését is fontosnak tartsa és azt is, hogy alkalmazkodjon hozzá. A másik szükségleteinek megértésével és a tiszteletben tartással válik a gyermek együttérzővé. Együttműködővé pedig akkor válik, ha megtapasztalja a kölcsönös tiszteletet.

Az azonosulás azonban csak akkor következik be, ha majd minden téren azonosulunk a másik személlyel, hogy hozzá hasonlóvá váljunk. Sajnos könnyen kerülnek az érzelmileg labilis, önismeretükben, éntudatosságukban labilis kisiskolások az érzelmi zsarolás hálójába, néha csak látszólag a „csapat tagjai”, de a legtöbb esetben „mindent” megtesznek azért, hogy bevegék a csapatba őket. Amikor valakit példaképnek tekint egy gyermek, akkor azonosulunk vele, mindenben utánozza, másolja a viselkedését, öltözködését, beszédét, stb. További kiszolgáltatottságra ad alapot a túlzott érzelmi azonosulás, ezért foglalkozni kell ezzel a tudati szinten jelentkező szociális folyamattal.

Ez azonban nem egy tartós állapot, ahogy elmúlik az „érzelmi kapocs”, úgy tűnik el a másik személy hatása is.

A másik tudatos szociális tanulási forma a belsővé tétel, az interiorizáció, amely már a teljes beolvadást, belsővé tételt jelenti. Itt már nemcsak arról van szó, hogy a példaképet másoljuk, hanem arról, hogy teljes mértékben magunkénak érezzük a másik viselkedését, gondolatosságát, értékeit, nézeteit, véleményét, mert igaznak hisszük. Így ezért az igazságért bármikor kiállunk, és akkor is igaz marad, ha már nem maradok kapcsolatban a mintát adóval, mert innentől a saját értékrendemmé vált, hiszen igaznak hiszem a másik meggyőződését.

Fontos ezeket a jelenségeket felismerni már kisgyermekkorban, hiszen különösen a hátrányos helyzetben élők nem igen tapasztalhatnak meg más családi modellt, mint a sajátjuk, amely sok esetben nem minden problémamentesek.

A szociális szerepek során különféle státuszokat ismernek meg a tanulók, melyek segítségével értik meg, hogy mit jelent, milyen rangot, elvárást, szerepet, stb. az igazgató, vagy a vezető óvónő. A tanulók egymás közötti szerepeikben is megélik a szerepkonfliktusokat. Pl. egy rosszul tanul fiút a gyerekek folyton csúfolnak, miközben egy másik, hasonló rossz tanulót nem csúfolnak az osztálytársai. Csak azért nem csúfolják, mert az apukája maga pozícióban van az önkormányzatnál.

A szociális készségek interakciós szerepjátékai és feladati során a tanulók mindezekkel szembesülve azt is megértik, hogy a saját hozzáállásuk, motivációjuk alapvetően rajtuk áll, hogy mennyire lesznek képesek valamilyen helyzetben sikeresen helyt állni. Azt is meg kell értenie, különösen a hátrányos helyzetű körülmények között élőknek, hogy miben is nyilvánul meg az előítélet, és azt is, hogy mit tehetnek ellene, hogyan viselkedjenek annak érdekében, hogy lebontsák ezeket a negatív falakat.

A szerepjátékok, dramatizálások, meseék tanulságainak levonása, elemzése, a különféle vegyes csapatmunka, együttműködést igénylő közös erőfeszítés, feladatmegoldás mind a sikeres szocializációt segíti elő, amely különösen lényeges a korai kisiskolás szakaszban. A kortársak befolyása egyre erőteljesebb lesz, a kritikus gondolkodás, a közös értéke kialakítása, a normaképzés, csoportban betöltött szerepek mind nagyon fontosak és meghatározóak lesznek a további életszakaszokban. Ezért nagyon fontos, hogy a sikeres emberi kapcsolatok kialakítása legyen a cél, és ezt a célt szolgálja a lehető leghatékonyabban a szociális készségek fejlesztése.

Az alapkompenciák alterületeit is érintjük, hiszen anélkül nem valósulhat meg a fejlesztés.

- **Főbb alterületek:** akusztikus-, vizuális észlelés, akusztikus-, vizuális emlékezet, figyelem, téri orientáció, időbeni tájékozódás, gondolkodás, alak-háttér tagolás, szerialitás, kifejezőkészség, szókincsfejlesztés, szövegértés, együttműködési készség, önértékelési készség

A program nem tud kitérni az összes fejlesztési alterületre, azonban pontosan ezért kerül digitális felületre a fejlesztő program, hogy a fejlesztést végző tanárok a tanulók egyéni szükségleteihez mérten alkothassanak feladatokat. Így folyamatosan bővül a feladattár.

Ahogy jeleztük a szülőknek is lesznek meglátásai akárcsak a használatról, de akár kreatív ötletük is lehet, különösen felsőbb évfolyamban, így a tanár-diák-szülő partneri közreműködésével még izgalmasabb kompetenciafejlesztő feladatok készülhetnek a későbbiek során.

III. Haladási ajánlás

A fejlesztő programmal a lemaradásokat, képességbeli hiányosságokat lehet korrigálni a kognitív területeken, és mivel a meglévő képességelőnyökre épülve, fokozatosan nehezedő feladatokkal lehet a fejlődést elérni, így a pozitív személyiségfejlesztés is megvalósul, amely rendkívül fontos a sikeres tanulás és így a lemorzsolódás elkerülése, illetve a pályaaorientáció érdekében.

A fejlesztési területekhez kapcsolódó fejlesztési terv, haladási rendszer egy tanévre, 35 hétre lebontva dolgoztuk ki ajánlásképpen. Évfolyamokra lebontva, de itt is inkább az életkori szint a meghatározó 1-4. osztályfok, 6-10 éves korosztály számára.

1. Fejlesztési módszertani ajánlás

Ténykérdés ma – és ahogy erre korábban utaltunk már -, hogy az iskolába lépéskor az iskolaérettség szintje igen eltérő lehet a lassú fejlődéstől a kiváló, magas képességeig bezárólag. Nem ritka jelenség, hogy az első tanulók között többen is írnak, olvasnak, míg más gyermekeknek a 10 perces figyelemkoncentráció is problémát okoz.

A tanórai keretben a figyelemfelkeltés, a cselekedtetés, az ismeretek közvetítése és megerősítése differenciált formában, képesség szerinti kiscsoportok kialakításával, esetenként egyéni bánásmóddal történik, de ez az idő, amely így jut egy-egy alapkészség fejlesztésre szoruló tanuló esetében, nem elegendő ahhoz, hogy a képességei kellően biztosan és elégségesek legyenek a sikeres tanuláshoz, iskolai teljesítéshez.

A tanulási képességek terén mutatkozó nagyfokú eltérések miatt fontos a differenciált foglalkoztatás, egyéni és kiscsoportos fejlesztés a digitális felületen lévő feladatokkal könnyebben – gyorsabban megvalósítható -, az óra – akár bármilyen tanóra - keretében egyénileg és kiscsoportos formában, délutáni foglalkozások során, és persze a célzott fejlesztő alkalmakkor is.

Amennyiben pl. nem rehabilitációs óra keretében szeretné a fejlesztési feladatokat végezni egy kolléga az egyik tanulója számára, hanem azt veszi észre, hogy szüksége van a tanulónak figyelemfejlesztő gyakorlatra, akkor számára beiktat az óra bizonyos részében egy feladatsort, amely elvégzése ugyanolyan értékes lesz, mintha más jellegű feladatot végzett volna el. Majd pedig bekapcsolódva az óra többi további részében a már így fejlesztett kompetenciával is, sikeresebb lesz az órai tananyag elsajátítása is.

Az adaptációs készségek fejlesztése rendkívül fontosak az ismeretek megszerzése, rögzítése és alkalmazása érdekében, illetve az élet minden területén, ezért lényeges, hogy a fejlesztő feladatok önállóak legyenek, tartalmában ne legyenek köthetőek a tantárgyakhoz és a tananyaghoz. Ezért is a komplex fejlesztő programunkkal az alapképességek, készségek (szükség szerint terápiás célú) fejlesztése érhető el. (Azaz nem a tanórai tananyag átismétlését szolgálja.)

2. Motiválás és jutalmazás (értékelés)

A fejlesztő feladatokat a tanuló képességeihez mérten, egyedileg az aktuálisan elérhető biztos képességszintjét megkeresve, erre alapozva indul a fejlesztése az adott területnek, az ehhez legközelebbi fejlesztési szint megcélzásával. A fejlődési időigény is eltérő lehet, de alapvetően is egyénre szabott elvárt teljesítményekhez viszonyítunk és önmagukhoz mért fejlődésük alapján teszünk megállapításokat, illetve javasoljuk a következő fejlesztési feladatot/területet, avagy további gyakorlást irányozunk elő a megerősítés, rögzítés érdekében,

Az értékelés fontos funkciója a készségek és képességek folyamatos és diagnosztikus feltérképezése, és ennek alapján a tanuló egyéni jellemzőihez igazodó legmegfelelőbb fejlesztési feladatok, területek meg-kiválasztása.

A tanulók még az első osztályban az óvodai értékelési módszereket ismerik csak, amelyek szerepe a motiváció, az ösztönzés, ezért fontos hogy a digitális felületen is ezek a különböző szimbólumok, ösztönzők hasonlóan az egyéni teljesítmény, erőfeszítését értékeljék.

Azaz itt különösen fontos, hogy ne a versenyszerűség legyen a fókuszban, hanem tanulók által nyújtott egyéni erőfeszítés, az érdeklődés, az aktivitás és a kooperáció legyen az értékelés középpontjában. A további életkorokhoz igazodóan alakul az értékelés is, de itt mivel fejlesztésről van szó, igazából maga a feladat elvégzése a legfontosabb jutalomérték, játékos, vidám, kreativitásra ösztönző, kellemes esztétikus, könnyen kezelhető, a 21. sz. kornak megfelelően digitális felületen.

Összességében a tanulók fejlesztésnek értékelése valójában nem lehet minősítés, hanem a kitűzött célokhoz, feladatokhoz képest a tanuló által nyújtott teljesítményről való támogató visszajelzés adása a cél.

A további fejlesztési célokat pedig az határozza meg, hogy az adott tanuló milyen területen milyen képességeknek van már a birtokában jártassági szinten, és mi az, amelyet még mindig tovább kell fejleszteni. Esetleg további terápiákat alkalmazva is akár.

Minden tanulónál a komplex személyiségfejlesztés érdekében fontos kitérni a szociális képességek, magatartás és viselkedés értékelésére is éppen úgy, mint a képességeinek fejlődéséről adott visszajelzésekre.

A szülőket is bevonjuk az értékelésbe, elégedettségi kérdőív formájában évfolyamonként kérdezzük meg őket a tapasztalataikról.

3. Útmutató 1-4 osztály haladási ajánlásához

A fejlesztési területek és a definíciók határozzák meg a komplex fejlesztési program alapját. A fejlesztési területek definíciója alapján javasolunk feladatokat, amelyek alapvetően a magyar nyelvre épültek, és amelyek a magyar oktatási tematikát veszi alapul, témaköreiben, szokásaiban.

Azonban a fejlesztési területek definíciója alapján, illetve az elkészült feladatok példaként való használatával lehetőség van más kultúrák számára is az adaptációra.

A legfontosabb a fejlesztési szempontrendszer betartása, mert a fejlesztés egymásra épülő rendszert képez lineárisan és horizontálisan is. Lineárisan a témakörök haladása és a lépésenkénti fejlesztés, horizontálisan pedig az egymásra épülő nehézségi fokozatok minden egyes fejlesztési területen.

Az 1-4 osztályfokig 1 tanévre, 35 hétre lebontott fejlesztési terv úgy készült el, hogy pontos definíciókat tartalmazzon minden fejlesztési területen az adott héten, adott alkalommal elvégezhető fejlesztési feladatokra vonatkozóan.

A nehézség pedig évfolyamonként emelkedik, a készségeknek a fejlődése és az életkori sajátosságok figyelembe vétele mellett. A feladatok a webes felületen érhetőek el, illetve a kapcsolódó papír alapú munkafüzetben.

A szerzőkről

1. Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola

A Szent Miklós Görögkatolikus Általános Iskola, 2011. szeptember 1-től került a Miskolci Apostoli Exarchátus fenntartásába, elődje az 1. Sz. Általános Iskola 1975-ben épült.

Az intézmény létszáma 670 fő, mely egyre növekszik. Iskolában jelen van a Borsod-Abaúj-Zemplén megyére illetve a kistérségre jellemző öröm és bánat. Pedagógiai programunk és pedagógusaink egyaránt fontosnak tartják a tehetséggondozást és a felzárkóztatást.

Az intézményben országos szinten sokéves magas szintű oktatási fejlesztési tapasztalattal rendelkezik, és egyik lelkes híve a fejlesztő munkának Zilinyiné Gál Rita gyógypedagógus, logopédus, fejlesztő pedagógus, aki évek óta tanít az intézményben. Rita és az intézmény ezt a nagyon komplex szakmai tapasztalatát állítja szolgálatba a konzorcium tagjaként a projekt sikeres megvalósítása érdekében.

A fejlesztő játékok és módszerek összeválogatásánál a mai kor kihívásainak megfelelően az online fejlesztőfelületek nyújtotta lehetőségeket, IKT eszközök használatát, LEGO sokoldalú módszerét, robotika eszközeit mind felhasználják a fejlesztők. Az intézményben a fejlesztő munka során építenek a hagyományokat ápoló népi játékokra, amelyek erősítik a tanulók identitástudatát, együttműködési készségüket, személyiségfejlődésüket.

Az intézmény hitvallása Márton Áron, Erdély nagy püspöke gondolataival kifejezve:

„...a keresztény pedagógiának célja az, hogy a természetes emberi képességeket, a test és a lélek, az értelem és akarat minden erőit kifejlessze, de ugyanakkor felemelje az embert egy természetfölötti, magasabb rendű létbe, a pusztán természetes embert az istenfiúság kegyelmi világába.”

2. Óbudai Egyetem – a pályázat szakmai vezetője

Katona Erzsébet has been working in field of Special Education for more than 35 years. She has specialized in Intellectual Disability and Autism Spectrum Disorders as well as and Deaf/Hard of Hearing Education.

Erzsebet is also teacher of a nationally recognized Special Education Teaching Assistant course.

During her decades of teaching she gained extensive experience with children with a wide range of disabilities, from different age groups (from nursery to university students) helping them in their personal development to acquire key life skills and greater independence.

Apart from her degree in Special Education, she has also acquired an Adult Learning and Development Trainer certification, using and extending her experience to a wider sector and audience.

Szakirodalom

- [Oktatás és képzés 2020 stratégia](#) (Education and Training 2020)
- [Az Európai Unió Tanácsának COM \(2010\) 636 sz. dokumentuma](#) – Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010–2020
- [2011. évi CXCV. a nemzeti köznevelésről szóló törvény](#) (Magyarország)
- [Részképesség zavarok](#) (magyar nyelvű)
- [Learning disabilities](#)

Mellékletek

1. Képességfejlesztés területenként és típusonként

2. Fejlesztési terv - 35 hét, 1-4 osztályfok (6-10 év)